

Politično zavožena mariborska in mednarodna zgodba o uspehu slovenskega znanja

COBISS

Platforma za razvoj nacionalnih knjižničnih informacijskih sistemov v mreži COBISS.Net
Organizacijski model sistema COBISS je svetovna inovacija z najvišjim možnim »donosom« glede na stroške.

Javni zavod IZUM v Mariboru

Informacijski servis slovenske znanosti, kulture in izobraževanja

Mednarodni regionalni center za knjižnične informacijske sisteme in informacijske sisteme o raziskovalni dejavnosti

COBISS.Net

Mreža nacionalnih knjižničnih informacijskih sistemov in informacijskih sistemov o raziskovalni dejavnosti

Informacijska infrastruktura znanosti, izobraževanja in kulture

(Slovenija, Albanija, Bolgarija, Bosna in Hercegovina, Črna gora, Kosovo, Severna Makedonija in Srbija)

Širitev mreže COBISS.Net je odvisna:

- od sposobnosti IZUM-a, da s svojimi proizvodi in storitvami trajno zadovoljuje potrebe uporabnikov v ciljnih državah (kar glede na status, model upravljanja IZUM-a in kompetence direktorja IZUM-a ni samoumevno),
- od politične podpore in koordinacije politično-diplomatskih aktivnosti za uveljavitev sistema COBISS v ciljnih državah (kjer je marsikaj odvisno od političnih odločitev in ne le od interesa knjižnic) ter
- od mednarodne razvojne pomoči knjižnicam v ciljnih državah, ko morajo zagotoviti pogoje za implementacijo sistemov COBISS in E-CRIS (oprema, izobraževanje in druge spodbude).

Problemi

Ime javnega zavoda **IZUM - Institut informacijskih znanosti** je zgodovinsko pogojeno (iz časa, ko je bil članica Univerze v Mariboru – do leta 1992) in **zavajajoče** s številnimi posledicami nerazumevanja njegove dejavnosti v političnih krogih in v širši javnosti. IZUM se namreč ne ukvarja z znanstvenoraziskovalno dejavnostjo, temveč je njegova osnovna dejavnost razvoj in vzdrževanje knjižničnih informacijskih sistemov in informacijskih sistemov o raziskovalni dejavnosti (COBISS in SICRIS/E-CRIS) v mreži COBISS.Net, vključno z razvojem in vzdrževanjem za to potrebne programske opreme. Slednje predstavlja unikum na področju informatike v javnem in državnem sektorju, kjer vse druge zahtevnejše informacijske sisteme razvijajo pogodbeni izvajalci in ne javni zavodi s programerji kot javnimi uslužbenci. Pogoje za izvajanje dejavnosti in razvoj IZUM-a določa Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in inovacije (MVZI), ki ne upošteva, da je bil IZUM leta 1992 preoblikovan v samostojni javni zavod zaradi projekta COBISS.Net in ob visokem zaupanju partnerjev in političnih struktur v sodelujočih državah v navedeni projekt.

Status in upravljanje IZUM-a urejajo trije zakoni (ZKnj-1, MSIZUM, ZZrID) in vladni sklep o ustanovitvi IZUM-a vsak drugače. Leta 2011 je UNESCO podelil IZUM-u status regionalnega centra za knjižnične informacijske sisteme in informacijske sisteme o raziskovalni dejavnosti, sporazum o tem pa sta UNESCO in Vlada RS podpisala leto kasneje. Edini pogoj UNESCA za podpis navedenega sporazuma je bil sprememba sestave upravnega odbora IZUM-a. Sledili so številni zapleti in zavajanja pri tolmačenju veljavnosti navedenega sporazuma in DZ je sporazum ratificiral šele julija 2020. **Nezakonito sestavljen in za odločanje o strateških razvojnih vprašanjih IZUM-a večinsko strokovno nekompetenten Upravni odbor IZUM-a** rutinsko potrjuje letne programe dela in letna poročila IZUM-a in ne prepozna sistematičnega razgrajevanja razvojnega in izvoznega potenciala IZUM-a, temveč slepo sledi usmeritvam MVZI in pojasnilom nekompetentnega direktorja IZUM, ki ga je izbral na priporočilo MVZI. **Ob tem je večina članov UO tudi v konfliktu interesov**, od pokroviteljstva UNESCA pa IZUM nima nobenih koristi.

Leta 2010 je bil strateški cilj IZUM-a v mrežo COBISS.Net z mednarodno razvojno pomočjo povezati vse knjižnice v Sloveniji, Albaniji, Bolgariji, Bosni in Hercegovini, Črni gori, na Kosovu, v Severni Makedoniji, Srbiji in na Hrvaškem. Po stanju konec leta 2024 so Sloveniji v COBISS.SI in COBISS.Net vključene vse knjižnice: nacionalna in 284 splošnih, visokošolskih in specialnih ter 648 šolskih knjižnic. V državah Zahodnega Balkana je od blizu 1300 nacionalnih, splošnih, visokošolskih in specialnih knjižnic v COBISS.Net povezanih 537 knjižnic (41 %) ter od nekaj tisoč samo 26 šolskih knjižnic. Nacionalni knjižnici Albanije in Kosova iz iracionalnih razlogov odklanjata vključitev v mrežo COBISS.Net, v Bolgariji pa je COBISS (zaradi prevlade drugih sistemov) implementiran samo v treh knjižnicah. V letu 2024 se je število knjižnic v državah Zahodnega Balkana v mreži COBISS.Net povečalo le za 14 knjižnic. Ob takšni dinamiki vključevanja bi za vključitev še preostalih nacionalnih, splošnih, visokošolskih in specialnih knjižnic v državah Zahodnega Balkana potrebovali nadaljnjih več kot 50 let. Takšen načrt pa zagotovo ne moreta pridobiti politične podpore v ciljnih državah in v mednarodni skupnosti. Za rešitev problema bi morala Vlada RS vzpostaviti medresorsko in mednarodno politično koordinacijo in spodbuditi Evropsko komisijo, da širitev mreže tudi finančno podpre.

Sprememba namena zaposlovanja. Zaradi načrtovane širitve mreže COBISS.Net je IZUM leta 2010 načrtoval povečanje števila zaposlenih od 110 na 150 v 5-10 letih. Konec leta 2011 je imel odobrenih 118 delovnih mest in zaposlenih 117 informatikov, bibliotekarjev in sodelavcev drugih izobrazbenih profilov. Sledilo je prisilno zmanjševanje števila zaposlenih in ponovno zaposlovanje do 125 zaposlenih 31. 12. 2024, a od tega 7 za vzdrževanje superračunalnika. Ob usmeritvah na še nekatere druge projekte je kadrovskega potenciala za širitev mreže COBISS.Net zmanjšan in ne povečan, povprečna starost zaposlenih v osnovni dejavnosti pa znaša 55 let. Ob tem ne obstaja noben predpis, ki bi omejeval zaposlitve, ki se finančno pokrivajo s prihodki od tržne dejavnosti (izvoz proizvodov in storitev v mreži COBISS.Net). **Pogubna kadrovska politika direktorja IZUM-a!**

Sprememba namembnosti dela prostorskih zmogljivosti IZUM-a. Zaradi leta 2010 načrtovane širitve mreže COBISS.Net in načrtovanega povečanja števila zaposlenih sta bila leta 2016 s pretežno evropskimi sredstvi zgrajena prizidek k obstoječi stavbi IZUM-a in nov podzemni računalniški center. Njegove zmogljivosti so od leta 2021 zasedene s superračunalnikom, IZUM pa je prevzel tudi skrb za njegovo obratovanje (črnski posel), kar seveda nima nič skupnega z razvojem in vzdrževanjem informacijskih sistemov v mreži COBISS.Net. Zato je moral IZUM strokovnjake za superračunalništvo najti zunaj IZUM-a.

V preteklosti so širitev mreže **COBISS.Net** občasno finančno podprla različna ministrstva in ARRS (največ leta 2009 skupaj 858.000 EUR), nakar je minister dr. Jernej Pikalo (MIZŠ) leta 2013 nadaljnjo politično in finančno podporo projektu ukinit. Leta 2015/2016 je bilo zapravljenih več priložnosti za pridobitev 10 milijonov EUR evropskih sredstev za ta projekt, ker predstavniki Slovenije leta 2015 na The Western Balkans Summit na Dunaju in leta 2016 na ministrskem srečanju v Sarajevu niso predlagali financiranja projekta COBISS.Net, kot je bilo to dogovorjeno z Evropsko komisijo. Nato je še mariborski poslanec Branislav Rajić (SMC) februarja 2020 na seji Odbora za zunanjo politiko DZ preprečil, da bi na predlog poslanca Jožefa Horvata odbor sprejel enak sklep podpore projektu COBISS.Net, kot ga je pred tem sprejela Komisija Državnega sveta za mednarodne odnose in evropske zadeve. Je pa lani MVZI za krepitev dejavnosti in mreže COBISS.Net namenil simboličnih 20.000 EUR, enako tudi letos, ko je za ta namen tudi MZEZ zagotovil 25.000 EUR. Navedeno seveda lahko zadovolji oportuniste, ne more pa povrniti zapravljenega zaupanja v projekt COBISS.Net.

Letno prihodki IZUM-a od tržne dejavnosti v tujini (od prodanih licenc za programsko opremo ter storitev izobraževanja in podpore) znašajo okrog 500.000 evrov. Visok presežek prihodkov nad odhodki IZUM namenja za razvojno pomoč knjižnicam v tujini pri njihovem vključevanju v COBISS.Net ter za nagrajevanje uspešnosti zaposlenih. Tako med drugim že 15 let pokriva vse stroške implementacije sistema COBISS v Albaniji in na Kosovu – žalostna posledica blokade dogovorov s pristojnimi ministri Albanije leta 2013/2014 s strani takratnega ministra dr. Jerneja Pikala (MIZŠ). Če v obdobju 2010–2016 MVZT/MIZŠ ne bi zavračal predlogov koordinatorja projekta COBISS.Net (ob brezbriznosti nekaterih drugih ministrstev), bi letni prihodki IZUM-a od izvoza znanja lahko znašali že več kot 1.000.000 EUR z visokim presežkom prihodkov nad stroški in IZUM bi lahko z njim pokrival zaposlitve in nagrajevanja vrhunskih strokovnjakov, mrežo COBISS.Net pa širil tudi z odkupom konkurenčnih sistemov.

Opozorila o pogubnem upravljanju in vodenju IZUM-a ter netransparentnem poslovanju IZUM-a pristojna ministrstva ignorirajo!

Problematika je medresorska brez izkazane volje [MVZI](#), [MK](#) in [MZEZ](#), da se problemi sistemsko rešijo.

Rešitve

- **Pod okriljem KPV ali MZEZ vzpostaviti medresorsko in mednarodno koordinacijo** strateških razvojnih usmeritev IZUM-a v mreži COBISS.Net ter politično-diplomatskih aktivnosti za uveljavitev slovenskih interesov v ciljnih državah projekta COBISS.Net.
- **Projekt COBISS.Net umestiti med strateške projekte** mednarodnega razvojnega sodelovanja RS in za sanacijo kritičnih razmer na terenu zagotoviti 3.000.000 EUR, ob tem pa pri Evropski komisiji uveljaviti predlagano financiranje širitve mreže COBISS.Net iz evropskih sredstev v okviru programa predpristopne pomoči IPA.
- **Sektor HPC - Superračunalništvo (7 zaposlenih) čim prej izločiti iz IZUM-a** in bodisi pridružiti ARNES-u kot mariborski oddelek ali ustanoviti samostojni javni infrastrukturni zavod (nacionalni superračunalniški center).
- **IZUM preimenovati in spremeniti model njegovega upravljanja**, nato pa zanj najti tudi ustrežnejši pravno-organizacijski status s koncesijo za izvajanje javne službe in brez omejitev glede širitve kadrovskega potenciala za mednarodno dejavnost v okviru projekta COBISS.Net.